

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/142/119/95

WYBORY CORAZ BLIŻEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Omawiane poniżej dane pochodzą z sondażu zrealizowanego pod koniec czerwca¹ i były już publikowane w wersji skróconej. Obecnie przedstawiamy obszerniejszy komunikat, uwzględniający dodatkowe kwestie i analizy.

Przewidywana frekwencja i preferencje wyborcze

W końcu czerwca zamiar uczestniczenia w wyborach prezydenckich deklarowało 70% ankietowanych (o 5 punktów procentowych mniej niż na początku tego miesiąca). Nie można tu jednak mówić o spadku zainteresowania wyborami, lecz raczej o powrocie do poziomu utrzymującego się od kilku miesięcy. Większą frekwencję deklarowaną w poprzednim sondażu przypisać należy prawdopodobnie wydarzeniom politycznym w kraju, które - być może - skłoniły część osób do zadeklarowania chęci wzięcia udziału w wyborach.

Najwyższej, co najmniej 80-procentowej, frekwencji można się spodziewać w regionie północnym, wśród osób z wyższym wykształceniem, zajmujących stanowiska kierownicze, inteligencji, pracowników umysłowych i badanych dobrze oceniających swoje materialne warunki życia.

Uczestnictwo w wyborach deklarują przede wszystkim osoby, które uważają, że wybór prezydenta jest sprawą istotną dla kraju.

¹ Badanie „Co o tym myślisz? Czerwiec ‘95” zrealizowano w dniach 23-27 czerwca ‘95 na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju (N=1173).

Tabela 1 w procentach

Czy weźmie Pan(i) udział w wyborach?	Czy to, kto zostanie wybrany na prezydenta, będzie miało dla naszego kraju znaczenie:			
	bardzo duże	dość duże	niewielkie	żadne
Na pewno wezmę udział w wyborach	36	44	18	1
Jeszcze nie wiem	17	42	32	8
Raczej nie wezmę udziału w wyborach	18	24	43	11
Pominięto kategorię „trudno powiedzieć”.				

W rankingu prezydenckim na pierwszym miejscu niezmiennie sytuuje się Aleksander Kwaśniewski - zamiar poparcia go w wyborach deklaruje obecnie 24% ankietowanych (od ponad miesiąca odsetek ten utrzymuje się na zbliżonym poziomie). Następny w kolejności Lech Wałęsa zyskał poparcie 13% respondentów zamierzających głosować, a 12-procentowy elektorat Hanny Gronkiewicz-Waltz sytuuje ją w ścisłej czołówce kandydatów na urząd prezydencki. Wśród polityków, którzy zebrali poparcie ponad 10% ankietowanych, znalazł się również Jacek Kuroń - chęć głosowania na niego zadeklarowało 11% respondentów. Poparcie dla tych polityków w zasadzie nie uległo zmianie w ciągu ostatniego miesiąca.

W porównaniu z poprzednim sondażem, realizowanym w pierwszej połowie czerwca, niewielki spadek poparcia zanotowano w przypadku Tadeusza Zielińskiego i Józefa Zycha. Ten ostatni przegrywa obecnie jednym punktem z Waldemarem Pawlakiem. Nieznaczne zmniejszenie elektoratu Adama Strzembosza potwierdza zauważoną wcześniej tendencję. Od kwietnia, kiedy poparcie dla niego zadeklarowało 11% ankietowanych chcących głosować, jego elektorat stale się zmniejsza.

W tym sondażu powrócił na naszą listę rankingową Andrzej Olechowski, co może mieć związek ze spadkiem poparcia dla niektórych kandydatów. Analiza danych wskazuje, że może on stać się rywalem przede wszystkim Tadeusza Zielińskiego, Hanny Gronkiewicz-Waltz i Aleksandra Kwaśniewskiego.

Elektorat Aleksandra Kwaśniewskiego - lidera rankingu prezydenckiego stanowią w największej części osoby deklarujące lewicowe poglądy polityczne. Słabe zróżnicowanie innych cech społeczno-demograficznych nie pozwala na dokładniejsze scharakteryzowanie tej

grupy wyborców. Poparcie dla Lecha Wałęsy częściej niż przeciętnie deklarują osoby religijne, o prawicowych poglądach politycznych. Hanna Gronkiewicz-Waltz w większym niż przeciętnie stopniu może liczyć na głosy prywatnych przedsiębiorców, mieszkańców wielkich miast, osób określających swoje przekonania jako prawicowe. Zamiar poparcia jej w wyborach częściej deklarują kobiety niż mężczyźni - nie bez znaczenia jest tu zapewne fakt, że jest ona jedyną kobietą ubiegającą się o urząd prezydencki. Zwolennicy Jacka Kuronia to przede wszystkim bezrobotni i osoby o najniższych dochodach. Powracający do naszego rankingu Andrzej Olechowski cieszy się większym niż przeciętne poparciem wśród prywatnych przedsiębiorców, kadry kierowniczej i inteligencji.

Zróżnicowanie cech społeczno-zawodowych elektoratów poszczególnych kandydatów nie uległo zmianie w czasie dzielącym omawiany sondaż od poprzedniego².

Stopień zdecydowania

Od wyborów dzieli nas kilka miesięcy. Wciąż nie znamy ostatecznej liczby i nazwisk kandydatów. Przystąpienie nowego kandydata czy rezygnacja jednego z dotychczas branych pod uwagę może w dużym stopniu wpłynąć na zmniejszenie lub wzrost szans pozostałych polityków ubiegających się o ten urząd. Interesujące jest zatem, w jakim stopniu ukształtowane są aktualne preferencje wyborców - czy ich decyzja, na kogo oddać głos, jest ostateczna czy też może podlegać modyfikacjom. Respondenci oceniali siłę swojego przekonania na 10-punktowej skali, na której 10 oznaczało całkowitą pewność, a 1 - brak pewności co do poparcia wskazanego wcześniej przez siebie kandydata.

Na podstawie deklaracji uczestników badania, chcących głosować, można sądzić, że ich preferencje dotyczące wyboru nowego prezydenta są w dużym stopniu ukształtowane. Podobnie jak przed miesiącem, niemal połowa respondentów (45%) jest całkowicie pewna swej decyzji w kwestii poparcia konkretnego kandydata. Całkowity brak pewności deklaruje jedynie 2% ankietowanych.

² Zainteresowanych tym tematem odsyłamy do wcześniejszego komunikatu CBOS na temat wyborów - "Jak będziemy głosować w wyborach prezydenckich?", czerwiec '95.

Tabela 2. W jakim stopniu jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zagłosuje Pan(i) właśnie na tego kandydata?

	26 - 29 maja (N=844)	23 - 27 czerwca (N=741)
Lech Wałęsa	8,77	8,66
Aleksander Kwaśniewski	8,66	8,41
Jacek Kuroń	7,87	8,06
Janusz Korwin - Mikke	6,87	7,96
Waldemar Pawlak	7,35	7,95
Andrzej Olechowski	-	7,90
Tadeusz Zieliński	7,87	7,84
Hanna Gronkiewicz - Waltz	8,06	7,82
Leszek Moczulski	7,97	7,80
Adam Strzembosz	7,61	7,78
Józef Zych	7,40	7,67
Jan Olszewski	7,40	7,32

Większość zwolenników wszystkich uwzględnionych w rankingu kandydatów dość zdecydowanie wypowiada się na temat pewności swego wyboru. Najbardziej pewni utrzymania dotychczasowego elektoratu mogą być Lech Wałęsa i Aleksander Kwaśniewski, choć w porównaniu z poprzednim sondażem nieco mniej osób jest całkowicie przekonanych, że na nich zagłosuje. Więcej wątpliwości mają obecnie także zwolennicy Hanny Gronkiewicz- -Waltz, natomiast elektorat Jacka Kuronia zyskał nieco większą pewność swego wyboru. Wzrost determinacji wśród osób chcących głosować na Jacka Kuronia i jego dołączenie do grona kandydatów mogących być najbardziej pewnymi swych wyborców zdaje się potwierdzać tezę wysuniętą przy omawianiu wyników poprzedniego sondażu, że najbardziej zdecydowanym poparciem cieszą się kandydatury wyraziste politycznie.

Poziom zdecydowania w przypadku kandydatów, których elektorat nie przekracza 3%, należy traktować z większą ostrożnością ze względu na małą liczebność. Na uwagę zasługuje silna determinacja elektoratu Andrzeja Olechowskiego. Jak wspomniano wcześniej, jego udział w wyborach prezydenckich mógłby poważnie wpłynąć na zmniejszenie szans innych kandydatów.

Kandydaci alternatywni

Mimo iż większa część elektoratów poszczególnych kandydatów deklaruje całkowitą pewność co do swego wyboru, można się spodziewać, że wraz ze zbliżającym się terminem wyborów zmiana preferencji wyborczych będzie nierzadkim zjawiskiem. Naturalną przyczyną tego może być wycofywanie się kandydatów z walki o fotel prezydencki oraz pojawianie się nowych. Można się spodziewać, że efektem rezygnacji kandydatów nie zawsze będzie automatyczne przrzucanie głosów na ich partyjnych kolegów, którzy mogą nie odpowiadać wyborcom z innych przyczyn. Interesujące jest zatem, jak zmieniłyby się preferencje wyborców, gdyby na liście kandydatów zabrakło osób, na które obecnie zdecydowani są głosować.

Jak wskazują wyniki badań, rywalem **Aleksandra Kwaśniewskiego** jest nadal przede wszystkim Tadeusz Zieliński. W przypadku rezygnacji tego ostatniego, więcej niż jedna czwarta jego obecnych zwolenników przrzuciłaby swe głosy na lidera SLD. Wycofanie się Jacka Kuronia również byłoby najbardziej korzystne dla Kwaśniewskiego. W takiej sytuacji miałby on szansę przejąć 22% obecnego elektoratu kandydata UW.

Gdyby zrezygnował Adam Strzembosz, oznaczałoby to dla **Lecha Wałęsy** przejęcie niemal jednej piątej jego wyborców, jednak biorąc pod uwagę różnice w liczebnościach korzystniejsza dla prezydenta byłaby rezygnacja Hanny Gronkiewicz-Waltz i Jacka Kuronia - oboje oddaliby obecnemu prezydentowi po 11% swojego elektoratu.

Rezygnacja któregośkolwiek z kandydatów (z wyjątkiem Korwina-Mikke i Pawłaka) przyniosłaby korzyści **Hannie Gronkiewicz-Waltz**. Jednak z uwagi na liczebność elektoratów poszczególnych kandydatów najwięcej zyskałaby ona w przypadku niekandydowania Lecha Wałęsy, Jacka Kuronia i Tadeusza Zielińskiego (odpowiednio 19%, 15% i 10% ich elektoratów).

Jacek Kuroń najbardziej zwiększyłby grono swoich wyborców, gdyby wśród kandydatów zabrakło Lecha Wałęsy - przejąłby wówczas 14% jego zwolenników. Rezygnacja Hanny Gronkiewicz-Waltz i Tadeusza Zielińskiego mogłaby mu zapewnić poparcie 10% ich elektoratów.

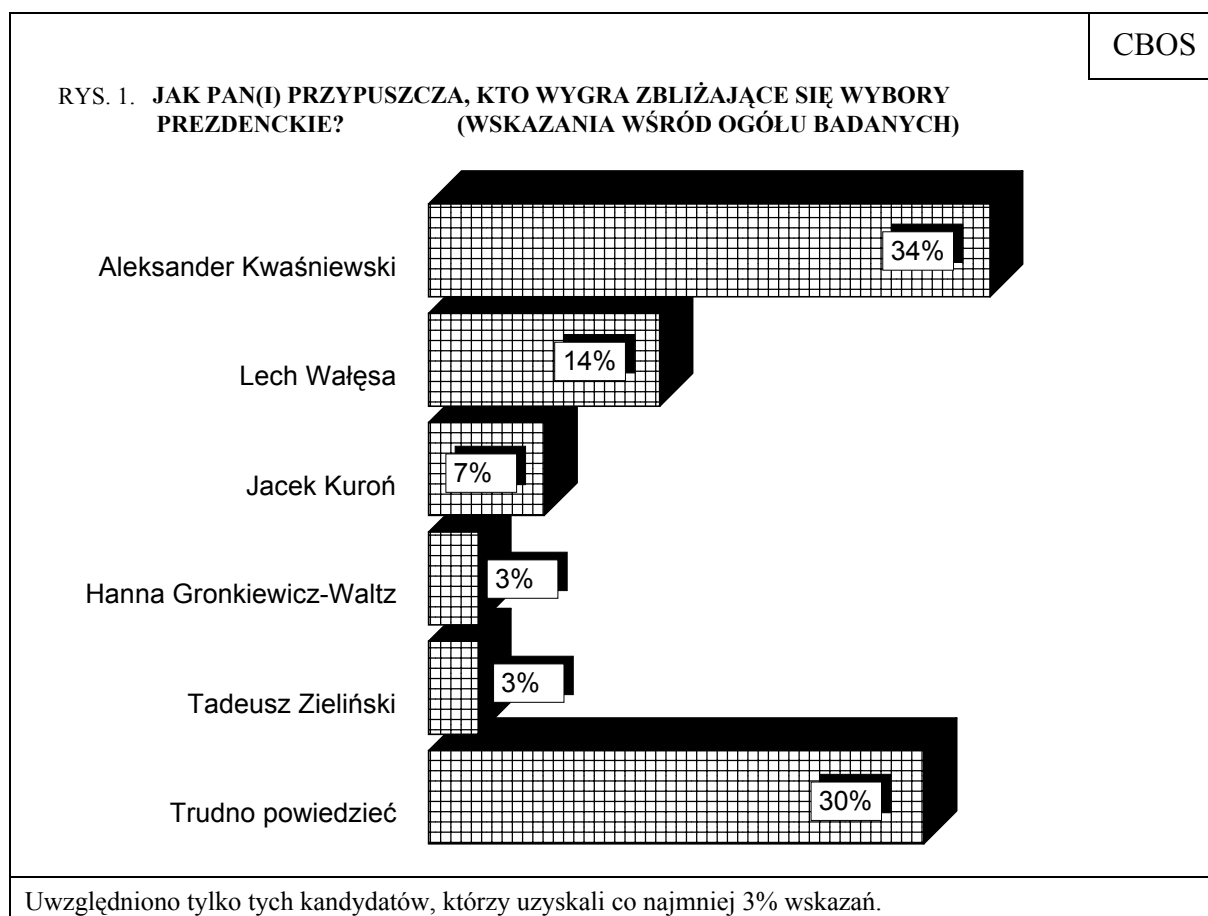
Gdyby z walki o urząd prezydencki zrezygnował Aleksander Kwaśniewski, wówczas w bardzo dobrej sytuacji znalazłby się prawdopodobnie **Tadeusz Zieliński** przejmując 26% elektoratu obecnego lidera rankingu. Pozycję Zielińskiego mogłoby również umocnić, choć już nie w tak znaczącym stopniu, wycofanie się Hanny Gronkiewicz-Waltz i Jacka Kuronia, którzy "oddaliby" mu po 12% swoich wyborców.

W razie rezygnacji swoich obecnych faworytów na **Andrzeja Olechowskiego** mogłoby głosować po 10% zwolenników Hanny Gronkiewicz-Waltz, Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Wałęsy i Tadeusza Zielińskiego.

Dla przewidywania wyników wyborów istotne jest również, komu oddaliby swe głosy kandydaci uzyskujący obecnie najmniejsze poparcie, co do których bardzo prawdopodobne jest, że wycofają się, ponieważ nie zbiorą wymaganej liczby podpisów lub nie przejdą do ewentualnej drugiej tury wyborów. Obecnie politycy ci uzyskują łącznie poparcie 15% respondentów mających zamiar głosować. Liczebności ich elektoratów są jednak tak małe, że trudno na ich podstawie szacować przepływy głosów. Można ogólnie powiedzieć, że **Waldemar Pawlak** prawdopodobnie oddałby swe głosy przede wszystkim Aleksandrowi Kwaśniewskiemu, **Józef Zych** Kwaśniewskiemu i Zielińskiemu, **Adam Strzembosz** Zielińskiemu, **Janusz Korwin-Mikke** Hannie Gronkiewicz-Waltz, **Leszek Moczulski** Januszowi Korwinowi - Mikke, a **Jan Olszewski** Jackowi Kuroniowi.

Przewidywany zwycięzca wyborów

Przekonanie o większych szansach jednego z kandydatów może w istotny sposób wpłynąć na preferencje wyborców. Zdarza się niejednokrotnie, że oddają oni swój głos na kogoś, kto - ich zdaniem - i tak wygra, a nie na osobę, którą woleliby widzieć na stanowisku prezydenta, ale która, jak się wydaje, nie ma na to szans. Zapytaliśmy respondentów, kto według nich zostanie zwycięzcą wyborów prezydenckich.

Zdaniem jednej trzeciej ankietowanych, największe szanse wygrania wyborów ma Aleksander Kwaśniewski. Należy jednak dodać, że liczba tych, którzy sądzą, że zostanie on prezydentem, stale się zmniejsza. Pod koniec maja przekonanie takie żywiło 39% ankietowanych, w pierwszej połowie czerwca ich liczba zmniejszyła się do 36%, a obecnie do 34%.

Przeświadczeni o ponownym wyborze Lecha Wałęsy na urząd prezydencki stanowią 14% badanych. Jeszcze niżej oceniane są szanse wyborcze Jacka Kuronia. Mało prawdopodobne wydaje się respondentom zwycięstwo Hanny Gronkiewicz-Waltz i Tadeusza Zielińskiego, a tylko 2% ankietowanych wierzy w sukces Adama Strzembosza. Wskazania pozostałych kandydatów nie przekraczają 1%. Jednocześnie więcej osób niż ostatnio (o 4 punkty procentowe) nie potrafi wskazać zwycięzcy wyborów.

Z przekonaniem, że popierany przez nich kandydat wygra wybory, pójdą głosować przede wszystkim zwolennicy Aleksandra Kwaśniewskiego - 73% spośród nich sądzi, że to właśnie on zostanie prezydentem. W mniejszym stopniu pewne zwycięstwa swojego faworyta są elektoraty Lecha Wałęsy (55%) i Jacka Kuronia (41%). Wśród elektoratów innych polityków w sukces swego kandydata wierzy duża część zwolenników Adama Strzembosza (28%) i Waldemara Pawlaka (17%). Zwolennicy pozostałych polityków raczej skłonni są upatrywać zwycięzcy w kimś innym niż popierany przez siebie kandydat - najczęściej sądzą, że będzie nim Aleksander Kwaśniewski. Taką opinię prezentują w największym stopniu wyborcy Tadeusza Zielińskiego (41%), Józefa Zycha (43%), Andrzeja Olechowskiego (38%) i Hanny Gronkiewicz-Waltz (29%). O ponownym wyborze Lecha Wałęsy na urząd prezydenta przekonana jest znaczna część elektoratu Adama Strzembosza (23%), Andrzeja Olechowskiego (19%), Hanny Gronkiewicz - Waltz i Tadeusza Zielińskiego (po 14%) oraz Jacka Kuronia (13%). Niemal jedna trzecia respondentów deklarujących absencję wyborczą uważa, że prezydentem zostanie Aleksander Kwaśniewski.

Antypatie wyborcze

Na decyzji o poparciu w wyborach konkretnego kandydata może zaważyć nie tylko sympatia do niego czy utożsamianie się z jego poglądami. Czynnikiem równie istotnym może stać się antypatia do innego polityka i pragnienie jego przegranej. Wiedza o strukturze politycznych antypatii jest zatem istotna dla przewidywania wyniku przyszłych wyborów.

		CBOS
Na kogo z tej listy na pewno nie głosował(a)by Pan(i)?		Odsetek wskazań respondentów
Lech Wałęsa		50%
Leszek Moczulski		40%
Janusz Korwin-Mikke		32%
Aleksander Kwaśniewski		26%
Waldemar Pawlak		25%
Jacek Kuron		21%
Jan Olszewski		14%
Hanna Gronkiewicz-Waltz		13%
Adam Strzembosz		10%
Józef Zych		8%
Andrzej Olechowski		6%
Tadeusz Zieliński		4%

Respondent miał możliwość wskazania trzech nazwisk.

Z najsilniejszą antypatią wyborców spotyka się nadal Lech Wałęsa - odsetek osób deklarujących, że na pewno na niego nie zagłosuje, nie zmienił się od ubiegłego miesiąca. Może to oznaczać - jak wspomniano przy omawianiu wyników poprzedniego sondażu - że prezydent ma najmniejsze szanse poszerzenia swego elektoratu. Nadal silnie kontrowersyjnymi politykami są Janusz Korwin-Mikke i Leszek Moczulski. Zmniejszyła się nieco liczba osób odrzucających Aleksandra Kwaśniewskiego, Waldemara Pawlaka i Jacka Kuronia, choć ci pretendenci do najwyższego urzędu w państwie wciąż wzbudzają niechęć znacznej części badanych. Najslabiej odrzucane są kandydatury Józefa Zycha, Andrzeja Olechowskiego i Tadeusza Zielińskiego.

Lech Wałęsa wzbudza największą niechęć wśród osób mających zamiar poprzeć w wyborach któregoś z kandydatów obecnej koalicji - Aleksandra Kwaśniewskiego, Waldemara Pawlaka czy Józefa Zycha. Najbardziej odrębne elektoraty mają Lech Wałęsa i Aleksander Kwaśniewski, a w związku z tym zmiana preferencji wyborczych w ramach tych dwu elektoratów jest najmniej możliwa. Aż 76% ankietowanych zamierzających poprzeć w

wyborach kandydata SLD deklaruje jednocześnie niechęć do Lecha Wałęsy, a 71% zwolenników prezydenta twierdzi, że na pewno nie głosowałoby na Kwaśniewskiego.

Zdaniem niemal trzech czwartych respondentów (71%) to, który z kandydatów zostanie wybrany na prezydenta, będzie miało duże znaczenie dla naszego kraju. Osoby te zapytano, którego z kandydatów obawiałyby się najbardziej na tym stanowisku. Obawa związana z wyborem jednego z kandydatów nie jest tożsama z antypatią do niego. Oznacza raczej, że respondent dopuszcza prawdopodobieństwo wygrania wyborów przez konkretnego kandydata i mówi o swoich obawach w związku z przewidywanym sposobem sprawowania przez niego urzędu.

		CBOS
Wyboru którego z wymienionych na tej liście kandydatów na urząd prezydenta obawiał(a)by się Pan(i) najbardziej?	Wskazania respondentów	
Leszek Moczulski	24%	
Lech Wałęsa	24%	
Aleksander Kwaśniewski	17%	
Janusz Korwin-Mikke	9%	
Jacek Kuroń	4%	
Waldemar Pawlak	4%	
Hanna Gronkiewicz-Waltz	2%	
Jan Olszewski	2%	N=833
Pozostali kandydaci uzyskali poniżej 1% wskazań.		

Obawy wzbudzają przede wszystkim kandydatury wyraziste politycznie, osoby, których poglądy polityczne są szerzej znane. Wyrazistość ta może być zatem dla części wyborców atutem, w przypadku innych natomiast może sprzyjać odrzuceniu kandydata.

Odpowiadając na pytanie otwarte respondenci mieli możliwość wyjaśnienia przyczyn swoich niepokojów.

O istnieniu obaw związanych z kandydaturą Leszka Moczulskiego zdecydowała negatywna ocena jego dotychczasowej działalności oraz cech osobowościowych i sposobu

bycia. Przez respondentów, obawiających się go na stanowisku prezydenta, postrzegany jest jako polityk o zbyt skrajnych, radykalnych poglądach, jako osoba porywcza, apodyktyczna, agresywna w sposobie bycia i konfliktowa. Wprowadzenie w życie jego poglądów może - w opinii badanych - prowadzić do ograniczenia demokracji.

W przypadku Lecha Wałęsy czynnikiem decydującym o istnieniu obaw jest negatywna ocena jego dotychczasowej działalności. Zdaniem ankietowanych, obawiających się jego reelekcji, nie sprawdził się jako prezydent, nie dotrzymał obietnic, jest złym prezydentem, doprowadza do konfliktów na scenie politycznej. Znaczna część badanych wskazywała na brak odpowiedniego wykształcenia i kompetencji do pełnienia urzędu prezydenta.

Obawy związane z wyborem Aleksandra Kwaśniewskiego koncentrują się głównie wokół jego przeszłości politycznej. Ze strony respondentów padają określenia - "były komunista", "stara nomenklatura". Jego rodowód polityczny sprawia, że część osób obawia się powrotu PRL. Dla niektórych wystarczającym powodem do lęku jest fakt, iż kandydat ten reprezentuje lewicę.

Osoby, które obawiają się prezydentury Janusza Korwina-Mikke, negatywnie oceniają jego program i poglądy - uważają je za zbyt radykalne i skrajne. Postrzegany jest on także jako nieodpowiedni polityk na urząd prezydenta ze względu na cechy osobowościowe - przede wszystkim brak rozsądku i kierowanie się emocjami.

Niewłaściwy sposób bycia i niepożądane cechy charakteru decydują w największym stopniu o obawach związanych z osobą Jacka Kuronia. Zdaniem części respondentów, polityk ten nie sprawdził się w dotychczasowej działalności politycznej, nie ma też kompetencji do pełnienia funkcji głowy państwa. Dla znacznej części osób bardzo istotna jest kwestia nieodpowiedniego wyglądu Jacka Kuronia - obawy dotyczą możliwości pełnienia przez niego funkcji reprezentacyjnych, zwłaszcza na arenie międzynarodowej.

W przypadku Waldemara Pawlaka o obawach związanych z objęciem przez niego stanowiska prezydenta decyduje w największym stopniu przypisywany mu przez respondentów brak kompetencji do pełnienia tego urzędu. Nie bez znaczenia jest również negatywna ocena jego dotychczasowej działalności oraz sposób bycia - postrzegany jako nieodpowiedni.

Osób najbardziej obawiających się na stanowisku prezydenta Hanny Gronkiewicz-Waltz i Adama Strzembosza jest zbyt mało, aby można było mówić o przyczynach ich obaw.

Znaczenie wyborów

Wybory prezydenckie są dużym wydarzeniem politycznym. Opinie o ich znaczeniu dla przyszłości kraju są jednak zróżnicowane. Respondenci oceniali wpływ wyborów na przyszłość kraju na 7-punktowej skali (7 oznaczała decydujące znaczenie, a 1 - niewielkie). Większość ankietowanych skłonna była przypisywać wyborom prezydenckim co najmniej średnie znaczenie dla przyszłości kraju, przy czym co czwarty respondent ocenił je jako decydujące. Przeciwną opinię ("wybory znaczą niewiele") prezentowało tylko 7% badanych. Średnie oceny znaczenia wyborów nie różnicują w sposób istotny elektoratów poszczególnych polityków. Nieco większe znaczenie przypisują wyborom prezydenckim osoby z wyższym wykształceniem i respondenci deklarujący zdecydowane poglądy polityczne - lewicowe lub prawicowe.

Niemal połowa ankietowanych (48%) wskazuje na konieczność istnienia urzędu prezydenta w Polsce, natomiast 7% respondentów podziela pogląd, że urząd ten jest zbędny (ocena na skali 7-punktowej). Najbardziej sceptycznie nastawione do kwestii wyborów są osoby nie mające zamiaru głosować - średnio najczęściej (w porównaniu z elektoratami poszczególnych kandydatów) sądzą one, że wybory niewiele znaczą dla przyszłości kraju. Jednocześnie wyrażane przez nich opinie o konieczności istnienia urzędu prezydenckiego nie różnią się istotnie od poglądów osób mających zamiar głosować. Czynnikiem, który decyduje w dużym stopniu o uczestnictwie w wyborach, jest zatem wiara (bądź jej brak) w moc sprawczą wyborów - w to, że zmiana na stanowisku prezydenta wpłynie na przyszłość kraju.

Postrzegane usytuowanie kandydatów na scenie politycznej

Większość polityków spośród umieszczonych w naszym rankingu reprezentuje określone siły polityczne i przedstawia siebie jako kandydatów lewicy lub prawicy. Kandydatem ponadpartyjnym, nie przypisującym swoich poglądów do żadnej opcji politycznej, jest Tadeusz Zieliński. Tak rozumiana "lewicowość", "prawicowość" czy "neutralność" pozostaje przede wszystkim w sferze deklaratywnej. Wszyscy pretendenci do urzędu prezydenckiego są osobami publicznymi, których działalność jest w większym lub mniejszym stopniu znana, a zatem ich deklaracje są weryfikowalne w praktyce. Jak wskazują badania, politycy nie zawsze postrzegani są jako przedstawiciele tej opcji politycznej, której reprezentantami się mienia. Respondenci określali poglądy wybranych polityków z naszej listy na 7-punktowej skali, na której 1 oznaczało lewicę, a 7- prawicę.

	CBOS
Nazwisko polityka	Percepcja lewicowości i prawicowości polityków (wysokie oceny - prawica, niskie - lewica)
Lech Wałęsa	5,72
Adam Strzembosz	5,29
Hanna Gronkiewicz-Waltz	5,09
Andrzej Olechowski	4,75
Jacek Kuroń	4,37
Tadeusz Zieliński	4,32
Waldemar Pawlak	3,09
Aleksander Kwaśniewski	1,79

Politykiem, którego poglądy polityczne są najbardziej zbliżone do prawicy, jest - zdaniem ankietowanych - Lech Wałęsa; połowa badanych postrzega jego orientację jako prawicową. Jeszcze bliżej prawicy sytuuje Lecha Wałęsę jego własny elektorat (średnia 6,38),

a niska wartość odchylenia standardowego wskazuje na dużą spójność tych opinii. Lech Wałęsa postrzegany jest jako kandydat bardziej prawicowy niż ewentualni kandydaci wysuwani przez partie określające się jako prawicowe - Hanna Gronkiewicz-Waltz i Adam Strzembosz. Tym politykom tylko 30% respondentów przypisuje poglądy prawicowe, a członkowie ich elektoratów sytuują ich raczej w centrum sceny politycznej.

Andrzej Olechowski, Jacek Kuroń i Tadeusz Zieliński postrzegani są przez ogół respondentów jako politycy środka (odpowiednio 40%, 48% i 45% badanych przypisało im poglądy centrowe). Elektorat Zielińskiego nie różni się w swoich ocenach od ogółu respondentów, natomiast elektoraty Olechowskiego i Kuronia sytuują swoich kandydatów nieco bardziej na prawo sceny politycznej niż ogół badanych. Na uwagę zasługuje niska wartość odchylenia standardowego opinii wyborców Olechowskiego, wskazująca na ich dużą jednomysłność w ocenie politycznego wizerunku popieranego kandydata.

Waldemar Pawlak, postrzegany przez ogół respondentów jako kandydat zbliżony do lewicy (jedna trzecia ankietowanych oceniła jego poglądy jako lewicowe, a tylko 7% jako prawicowe), oceniany jest przez swój elektorat raczej jako kandydat o poglądach centrowych (średnia ocena 4,09). Jednocześnie wysoka wartość odchylenia standardowego opinii we własnym elektoracie pozwala przypuszczać, że jego orientacja polityczna jest trudna do jednoznacznego zakwalifikowania nawet dla jego wyborców.

Aleksander Kwaśniewski jest jedynym politykiem, którego poglądy oceniane są jako zdecydowanie lewicowe - opinię taką wyraża 50% ankietowanych. Również osoby zamierzające poprzeć go w wyborach postrzegają go jednoznacznie jako kandydata zdecydowanie lewicowego.

Na uwagę zasługuje fakt, że wszystkim uwzględnionym tu politykom (z wyjątkiem Lecha Wałęsy i Aleksandra Kwaśniewskiego) respondenci skłonni są przypisywać poglądy umiarkowane - centroprawicowe lub centrolewicowe, powstrzymując się od ocen bardziej zdecydowanych. Jeszcze bardziej znacząca jest nieumiejętność (deklarowana przez znaczny odsetek badanych) przyporządkowania poszczególnym kandydatom określonych opcji politycznych.

		CBOS
Percepcja lewicowości i prawicowości wybranych polityków	odsetek odpowiedzi "trudno powiedzieć"	
Adam Strzembosz	37	
Tadeusz Zieliński	36	
Hanna Gronkiewicz-Waltz	35	
Andrzej Olechowski	33	
Waldemar Pawlak	23	
Lech Wałęsa	22	
Jacek Kuroń	21	
Aleksander Kwaśniewski	19	

To, że tak duża liczba respondentów nie potrafi określić poglądów politycznych osób ubiegających się o urząd prezydenta, może mieć różne przyczyny. Jedną z nich może być słaba znajomość kandydatów - zwłaszcza w przypadku polityków uzyskujących największy odsetek braku ocen ("trudno powiedzieć"). Większe znaczenie może mieć jednak słaba wyrazistość polityczna osób kandydujących w wyborach, a zwłaszcza fakt, iż wiele spośród nich prezentuje poglądy niespójne - lewicowe w wymiarze gospodarczym, a prawicowe w sferze społeczno-kulturowej lub odwrotnie. W tym kontekście zasadne wydaje się ocenianie oblicza politycznego kandydatów w każdym z tych wymiarów oddzielnie lub rezygnacja z prób przypisania kandydatom określonych opcji politycznych.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Gdy pytamy ludzi o to, czy zamierzają wziąć udział w wyborach prezydenckich, sporo odpowiada, że nie pójdzie głosować. A czy Pan(i) pójdzie czy też, jak wiele innych osób, nie weźmie udziału w wyborach?
1 - Na pewno wezmę udział w wyborach; 2 - Jeszcze nie wiem, waham się; 3 - Raczej nie wezmę udziału w wyborach (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	70	16	14	1171
Płeć				
Mężczyźni	72	15	13	555
Kobiety	67	18	15	617
Wiek				
do 24 lat	60	21	19	148
25-34	69	18	14	211
35-44	67	19	14	276
45-54	77	14	9	187
55-64	79	13	8	163
65 lat i więcej	68	12	20	187
Miejsce zamieszkania				
Wieś	63	19	18	453
Miasto do 20 tys.	82	7	11	121
od 21 do 100 tys.	73	17	11	226
101-500 tys.	74	15	11	202
501 tys. i więcej mieszk.	71	16	13	170
Region				
Północny	80	7	13	138
Zachodni	63	19	18	119
Środkowozachodni	75	16	9	175
Środkowy	72	15	13	226
Wschodni	63	20	16	145
Południowo-wschodni	66	16	18	172
Południowo-zachodni	68	19	13	196
Wysztalcenie				
Podstawowe	65	16	19	377
Zasadnicze zawodowe	63	21	16	310
Średnie	77	14	9	392
Wyższe	83	12	5	94
Grupa społ.-zaw.pracujący				
Kadra kier., inteligencja	88	4	7	50
Prac.umysł.niż.szczebła	82	14	4	145
Pracownicy fiz.- umysł.	41	34	24	35
Robotnicy wykwalifikowani	66	19	15	151
Robotnicy niewykwalifik.	59	14	26	53
Rolnicy	69	18	13	76
Prywatni przedsiębiorcy	66	23	11	66
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	73	13	14	367
Uczniowie i studenci	75	17	8	49
Bezrobotni	59	17	24	76
Gospodynie domowe i inni	61	21	19	95
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	63	18	19	258
125 - 199	63	23	14	192
200 - 274	70	16	14	313
275 - 324	75	12	13	150
325 i powyżej	81	12	7	224
Ocena własnych war. mater.				
Złe	64	19	18	484
Średnie	71	16	13	496
Dobre	83	10	7	191
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	86	7	7	71
Raz w tygodniu	71	17	13	599
Kilka razy w roku	71	18	12	352
W ogóle nie uczestniczy	56	15	29	145
Poglądy polityczne				
Lewica	77	13	10	242
Centrum	67	20	13	371
Prawica	84	10	6	306
Trudno powiedzieć	49	21	30	252

Tabela 2. Na kogo z tej listy najchętniej oddał(a)by Pan(i) głos w wyborach prezydenckich? Proszę wskazać jedną osobę.
1 - Hanna Gronkiewicz-Waltz; 2 - Janusz Korwin-Mikke; 3 - Jacek Kuron; 4 - Aleksander Kwaśniewski;
5 - Leszek Moczulski; 6 - Andrzej Olechowski; 7 - Jan Olszewski; 8 - Waldemar Pawlak

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	12	1	11	24	1	6	2	4
Płeć								
Mężczyźni	9	1	10	27	1	6	3	3
Kobiety	14	2	13	20	1	5	2	4
Wiek								
do 24 lat	19	3	12	23	1	4	2	7
25-34	8	1	12	27	1	8	1	6
35-44	14	2	10	24	2	7	4	1
45-54	10	1	10	24	1	5	3	1
55-64	14	0	11	26	0	6	1	2
65 lat i więcej	8	0	15	17	0	3	2	7
Miejsce zamieszkania								
Wieś	8	0	16	21	2	3	3	9
Miasto do 20 tys.	14	0	5	41	0	10	5	1
od 21 do 100 tys.	11	1	12	22	0	8	3	0
101-500 tys.	13	4	7	25	1	5	1	0
501 tys.i więcej mieszk.	18	2	10	16	2	5	0	1
Region								
Północny	17	2	18	25	1	4	1	2
Zachodni	8	2	10	27	2	6	3	2
Środkowozachodni	9	1	15	35	0	4	2	4
Środkowy	15	1	10	21	2	4	1	6
Wschodni	13	2	9	17	2	14	5	5
Południowo-wschodni	11	1	9	17	1	5	5	4
Południowo-zachodni	7	1	9	25	1	6	1	1
Wykształcenie								
Podstawowe	10	0	16	20	1	3	3	6
Zasadnicze zawodowe	12	2	18	17	3	6	3	5
Średnie	13	1	5	31	0	6	2	2
Wyższe	11	3	8	24	0	15	0	0
Grupa społ.-zaw.pracujący								
Kadra kier.,inteligencja	11	3	9	22	0	12	0	0
Prac.umysł.niż.szczebla	12	1	3	37	0	6	1	0
Pracownicy fiz.- umysł.	13	0	11	27	0	6	11	0
Robotnicy wykwalifikowani	13	0	13	18	3	5	4	3
Robotnicy niewykwalifik.	13	0	16	17	2	5	0	4
Rolnicy	8	0	14	18	2	7	4	8
Prywatni przedsiębiorcy	21	0	5	20	0	14	0	0
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	8	1	13	23	1	4	3	3
Uczniowie i studenci	12	8	7	21	2	6	4	6
Bezrobotni	11	5	27	22	0	6	1	12
Gospodynie domowe i inni	18	0	17	24	2	2	0	7
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 125 zł	13	0	16	22	1	6	5	9
125 - 199	7	0	15	27	1	5	0	3
200 - 274	11	3	15	24	2	2	2	3
275 - 324	13	0	6	20	1	8	2	1
325 i powyżej	14	1	5	26	0	8	1	1
Ocena własnych war. mater.								
Złe	11	2	14	25	1	5	3	5
Średnie	11	1	11	22	1	5	3	4
Dobre	14	1	8	24	1	8	1	1
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	15	0	5	15	0	7	3	0
Raz w tygodniu	13	1	13	19	1	5	3	5
Kilka razy w roku	8	2	12	29	2	8	2	3
W ogóle nie uczestniczy	14	2	8	42	1	5	0	2
Poglądy polityczne								
Lewica	4	0	7	58	1	3	0	3
Centrum	12	2	9	21	1	4	2	4
Prawica	17	2	13	5	1	11	4	2
Trudno powiedzieć	12	0	20	15	1	3	2	8

(continued)

Tabela 2 (cd.) 9 - Adam Strzembosz; 10 - Lech Wałęsa; 11 - Tadeusz Zieliński; 12 - Józef Zych
13 - Ktoś inny

(%)

	9	10	11	12	13	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	13	9	3	1	9	814
Płeć							
Mężczyźni	4	15	8	4	0	10	401
Kobiety	4	12	9	3	1	9	413
Wiek							
do 24 lat	1	8	2	1	0	17	88
25-34	4	13	7	1	0	13	144
35-44	4	11	9	3	3	7	185
45-54	2	17	11	3	1	8	144
55-64	5	14	11	4	0	7	127
65 lat i więcej	6	16	10	8	0	8	125
Miejsce zamieszkania							
Wieś	3	13	5	5	0	12	285
Miasto do 20 tys.	2	9	4	4	1	5	99
od 21 do 100 tys.	5	14	11	4	0	8	163
101-500 tys.	2	16	14	1	3	9	147
501 tys.i więcej mieszk.	9	15	12	1	0	10	120
Region							
Północny	2	8	5	2	2	12	110
Zachodni	3	16	13	1	0	7	76
Środkowozachodni	2	11	7	7	1	4	129
Środkowy	8	13	8	3	0	9	162
Wschodni	2	16	11	4	0	1	92
Południowo-wschodni	4	14	11	3	2	14	114
Południowo-zachodni	4	17	8	2	2	16	131
Wykształcenie							
Podstawowe	3	16	6	4	1	10	243
Zasadnicze zawodowe	3	13	5	4	0	10	193
Średnie	4	12	11	3	1	9	301
Wyższe	7	9	15	3	1	5	78
Grupa społ.-zaw.pracujący							
Kadra kier.,inteligencja	2	11	16	6	2	7	44
Prac.umysł.niż.szczebla	4	14	10	1	2	9	118
Pracownicy fiz.- umysł.	0	19	0	0	0	14	15
Robotnicy wykwalifikowani	4	15	9	1	3	8	100
Robotnicy niewykwalifik.	0	11	4	8	0	20	30
Rolnicy	0	16	2	8	0	12	52
Prywatni przedsiębiorcy	6	4	16	0	0	13	44
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	6	17	11	5	0	6	265
Uczniowie i studenci	3	8	3	3	0	18	37
Bezrobotni	0	4	0	2	0	11	44
Gospodynie domowe i inni	5	12	6	2	0	7	57
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 125 zł	3	11	3	4	0	7	162
125 - 199	4	19	6	5	0	9	122
200 - 274	2	14	8	3	2	10	219
275 - 324	7	16	10	3	1	11	111
325 i powyżej	5	11	16	3	0	7	179
Ocena własnych war. mater.							
Złe	3	12	7	4	1	8	306
Średnie	4	15	9	3	0	9	352
Dobre	3	11	10	3	1	13	157
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	3	27	8	2	0	16	61
Raz w tygodniu	4	17	9	4	0	9	420
Kilka razy w roku	4	6	10	2	2	9	247
W ogóle nie uczestniczy	1	7	7	3	0	8	82
Poglądy polityczne							
Lewica	4	2	8	3	0	7	186
Centrum	3	9	15	5	1	10	247
Prawica	6	27	4	1	1	7	258
Trudno powiedzieć	1	10	6	3	2	17	123

Tabela 3. Jak Pan(i) sądzi, czy to, kto - który z kandydatów - zostanie wybrany na prezydenta, będzie miało dla naszego kraju znaczenie:

(%)

	bardzo duże	dość duże	niewielkie	żadne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	30	41	24	4	1	1170
Płeć						
Mężczyźni	32	40	25	3	0	555
Kobiety	29	42	23	5	2	615
Wiek						
do 24 lat	19	60	20	1	0	146
25-34	30	44	23	3	1	211
35-44	31	38	28	3	0	278
45-54	33	34	28	4	0	187
55-64	35	36	21	6	1	163
65 lat i więcej	31	39	20	5	4	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	29	38	28	5	2	452
Miasto do 20 tys.	35	43	19	3	0	119
od 21 do 100 tys.	27	44	25	3	1	228
101-500 tys.	30	45	22	3	0	200
501 tys. i więcej mieszk.	38	41	18	3	1	170
Region						
Północny	29	41	26	3	1	138
Zachodni	31	40	25	3	0	119
Środkowozachodni	36	36	23	3	2	172
Środkowy	31	45	16	5	2	226
Wschodni	29	36	27	6	2	145
Południowo-wschodni	27	44	27	1	0	174
Południowo-zachodni	29	42	25	4	0	196
Wykształcenie						
Podstawowe	29	38	26	5	2	375
Zasadnicze zawodowe	27	38	31	4	0	308
Średnie	32	46	20	2	0	393
Wyższe	45	42	9	3	1	94
Grupa społ.-zaw.pracujący						
Kadra kier., inteligencja	34	55	8	3	0	50
Prac.umysł.niż.szczebła	35	47	17	1	0	145
Pracownicy fiz.- umysł.	33	31	27	8	0	35
Robotnicy wykwalifikowani	33	35	30	2	0	151
Robotnicy niewykwalifik.	24	46	27	3	0	53
Rolnicy	28	36	26	10	0	76
Prywatni przedsiębiorcy	30	33	32	3	2	65
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	32	38	21	6	3	366
Uczniowie i studenci	17	63	20	0	0	49
Bezrobotni	21	44	34	2	0	76
Gospodynie domowe i inni	28	44	26	1	1	95
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 125 zł	20	46	30	4	1	258
125 - 199	26	40	30	4	0	192
200 - 274	36	37	22	4	2	314
275 - 324	36	35	22	4	3	150
325 i powyżej	35	48	14	3	0	221
Ocena własnych war. mater.						
Złe	27	40	27	5	1	484
Średnie	30	40	25	3	2	497
Dobre	39	46	12	3	0	189
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	41	26	22	8	3	71
Raz w tygodniu	27	43	26	3	1	598
Kilka razy w roku	32	42	22	4	1	352
W ogóle nie uczestniczy	35	37	22	4	1	145
Poglądy polityczne						
Lewica	33	46	19	2	0	241
Centrum	29	39	27	3	1	371
Prawica	37	42	19	2	0	306
Trudno powiedzieć	23	38	29	8	2	251